

Do sada nepoznati rukopis Marije Čudine, ujedno jedinu monografiju o Leonidu Šejki, objavio je Ex libris. Onome tko poznaje Čudinin opus lako je objasniti da knjiga govori o slikaru, pjesnikinji i o mnogo čemu drugom, a na čudesan način knjiga je povezana i uz Split, piše GORDANA BENIĆ

Knjiga o dvojniku

Uz njezin kratak i nedovršen roman "Nož punoga mjeseca", što je godine 1989. posthumno objavljen u Splitu, **Tonči Petrasov Marović** u popratnoj bilješci opisuje kako **Marija Čudina**, u Šejkinu i svojemu jednosobnom stanu, u Ulici Dimitrija Tucovića u Beogradu, sama, okružena Leonidovim slikama i crtežima piše svoje naizgled jednostavne i ispovjedne, ali kao labirint bogate i neraščlanjive poeme. Ovu dosad neobjavlenu, i ujedno jedinu monografiju o **Leonidu Šejki**, koju je Čudina dovršila neposredno prije smrti, pred više od dva desetljeća.

Ipak, nije samo riječ o pjesnički transponiranom traktatu o Šejkinom slikarstvu, premda je zbog čitava niza prizora iz svakodnevnog života, moguće istodobno prihvatiti i kao autobiografski zapis o njihovim zajednički provedenim godinama. Onome tko poznaje Čudinin pjesnički opus, lako je objasniti kako i ovaj, do sada nepoznati rukopis, govori o slikaru, Čudini i o mnogo čemu drugom.

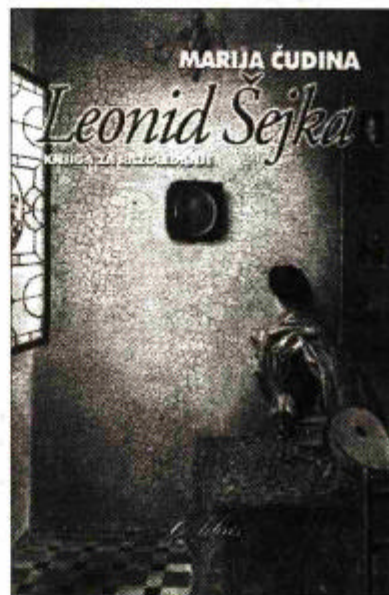
Moćno "čulo sudbine", povezano je Marijinu dugogodišnju prijateljicu, književnicu i prevoditeljicu **Lelu Zečković**, i zagrebačkog nakladnika **Ex libris**, iza čijih "knjiga s potpisom" stoji vrsna urednica **Jelena Hekman**, te će uskoro javnost saznati i za druga nepoznata djela Marije Čudine. U izdanju istog nakladnika, u pripremi su "Nevolje", još jedan neobjavljen roman, napisan 1975., što ga je priredio **Tonko Marović**, te sabrane pjesme uz iscrpnu bibliografiju te kronologiju života autorice. Međutim, izdavačka ekipa **Ex librisa** povezana je izravno i uz Split, pa je "Knjiga za razgledanje - kao i Marija Čudina u jednom, bitnom, razdoblju života - vezana i uz ovaj grad.

Čudesne splitske godine

Istih godina kad i Čudina, a to je sam početak 60-ih, u Splitu je živjela i radila **Ivanka Vujčić-Laszowski**, kao urednica u Pododboru Matice hrvatske oko sebe okupljala mlađe pjesnike, pa je i nakon povratka u Zagreb nastavila korespondenciju s Čudinom i Marovićem. Iz ostavštine obiteljskog albuma, a zahvaljujući unuku **Borisu Hripku Laszowskom**, u knjizi se nalaze i "splitske" fotografije, kao i Šejkino ulje na platnu "Soba Laszowski", te Šejkina oslikana kutija s Čudininom dosad nepoznatom pjesmom - darovi mladenaca vjenčanoj kumi.

Tako, neočekivano, ova knjiga donosi i duh Mediterana te njegove prikrite fantazmagorije. U Čudininu stilu miješa se redosljed povijesti, pa se ništa posve ne uklapa u registre kronološkog vremena i gotovih formula temporalnosti - prošlost se neočekivano prepoznaje u sadašnjosti ili je dio zamišljene, svemirske budućnosti. Glavni akteri knjige su romantičarski usamljenici Šejka i Čudina u traganje za neotkrivenim

"Knjigu za razgledanje", koju je **Marija Čudina** dovršila neposredno prije smrti, pred više od dva desetljeća, zbog čitava niza prizora iz svakodnevnog života, moguće je istodobno prihvatiti i kao autobiografski zapis o godinama provedenim sa Šejkom. Glavni akteri knjige su romantičarski usamljenici Šejka i Čudina u traganju za neotkrivenim prostorima duha

Marija Čudina, Leonid Šejka i Dubravka Laszowski na terasi stana u Splitu, na početku šezdesetih

prostorima duha; knjigu o Leonidu Šejki možemo tumačiti i kao neumitnu, munjevitvu objavu neke tajanstvene iluminacije, jer je u potpunosti posvećena umjetnosti i razmišljanjima o njoj.

Pomoću jedinstvene "Knjige za razgledanje" Čudina tematizira viziju, pri čemu je svjesno na tragu borhesovske poetike fantastične "labirintske" proze. Ali u tome je i dio metafizike Leonida Šejke koji se u *Intimnom rečniku* oglašava kao Igrač u Tajnosti, onaj koji 1957. otkriva i proglašava Tajnost kao način ponašanja. Šejka je sav svoj život posvetio iskušavanju moderne umjetnosti, iluziji o *Integralnoj slici*, koja je

ideogram za Središnji san o stvaranju novog svijeta.

I Čudinina je knjiga poput fatamorgane; kraj i početak su jedno. Ključno je pak pitanje - tko će napisati priču o Leonidu Šejki za njegovu monografiju? Sve je naizgled jednostavno: Čudina je imala san, Leonidovu sjenu u ogledalu, od ogledala sastavljala Kaleidoskop. Imala je također njegove Slike, Dnevnike, Rječnike, Pisma, Fotografije, Listiće... uvećavajuće staklo za čitanje nejasnih mjesta ispisanih na već izbjedjelim papirima - i pisala je svoju, Leonidovu Knjigu, ne obazirući se na to što će svijet reći.

Međutim, ova knjiga nije samo

knjiga o slikaru i misliocu zaljubljenom u ideju o sveobuhvatnoj, integralnoj slici koja se oslanja na renesansno iluzionističko slikarstvo, već je glavni lik ipak Marija Čudina - ona neprestano iskušava tajanstvene sile, umjetničke sastojke koji su se odvojili od čvrsta središta te u duhu gomilaju skoro okultnu energiju.

Vremenska kutija

Pomalo mistik, Šejka je taj misticizam prenosio i na iskustvo svoje umjetnosti, i na beogradsku *Medialu*, koja je postala simbol jednog vremena: govorio da je slikarstvo kao molitva i da će on "ropski slediti uzore renesanse",

težiti ka integralnoj slici, odnosno sintezi. U knjizi "Traktat o slikarstvu" iz 1964. Leonid Šejka zagovara umjetnost kao proces "dugog pamćenja", ali se "neograničeno proširenje oblika izražavanja razastire i kao forma čistog življenja".

Za Čudinu je okrenutost prošlom, Kutija ispunjena Šejkinim vremenom, ali u nju stane i njezina cjelokupna osjetljivost, čudna tugaljivost, ranjivost i turobnost - divlje sanjarenje pokreće užasavajuće bolna strast da iznova zapisuje sve svoje moćne i mračne opesije, prividenja. Leonid Šejka, "klasifikator", čija je lozinka bila *Tranzit clasificando*, u *Skladištima* je razvrstavao "tajno poreklo predmeta", a Čudina je kao središnji motiv uspostavila *Kaleidoskop*, skladište informacija - iluzionističku spravu, objekt, imaginarnu enciklopediju, bezvremeni film u kojem vidi prizore svog i Šejkina života.

Bitnije su metamorfoze koje ona čini u jezgri, samom središtu medijalističke institucije, u još sakrivenim predjelima. Na samoj granici povjesnog postojanja Marija Čudina stapa različite oblike duhovnih susreta, mistična djelovanja, magijska čudovišta, iznosi najveličanstvenije umjetničke spojeve, koji nadilaze kaos i podijeljenost.

Šejkina Umjetnost, čiji je trajni biljeg zagonetna Kvartura, razdrobila se i postala tlo za nove sintetičke građevine. Čudina se pak trudi, i uspijeva u tome, da u zrcalnim dubinama sakrije još jedan lik Dvojnika, svojega ili Leonidovog, možda zajedničkog. Nazvala ga je imenom *Bastard*. Taj sasvim mali i sjetni vampir, solidnog obrazovanja i misteriozne imaginacije, izlučen je iz zajedničkog sna, iluzije. Bestjelesno stvorenje, proizvoljno nazvano *Bastardom*, i Čudinu i Šejku povezuje u bratstvo, koje se i ne hrani drugim doli tajanstvom.

Svijet na terasi

Treba ozbiljno posumnjati u Beckettovu misao da će se svijet završiti na jednoj terasi; Čudina neće ostati samo na pragu iskušavanja umjetnosti, kako sama kaže, neutješno se brzo pretapa s drugim - mijenja lice, preuzima muški ili androgini oblik. Kroz čestice vremena i kronoloških podataka istražuje tajnu uzroka i razloga svoje neprisutnosti, izbijanja iz svijeta.

Imena su iluzija realnosti; piše Marija Čudina; u koju se neprekidno vraća ista slika, lik, sjena, autobiografska fikcija. Za Dvojnike iz sobe Laszowski, Šejku i Čudinu, potraga kroz temporalno stalno će se ponavljati - iz fantazmagorije u novi privid, iz kruga stvarnosti u krug iluzije - što je poznato svim romantičarskim prebjecima. Pomalo turoban i zlokobni *Bastard*, hibrid slikara i pjesnikinje, obnavljat će Knjigu o različitim oblicima čudesnog i apsolutnog pripadanja umjetnosti.